

מתניתין:

"סתוניות", אינו אסור אלא בסתוניות עצמן, ולא בחומץ היוצא מהן.

רבי יהודה בן בתירא אומר: כל פרי ששם תולדתו [היוצאת ממנו] קרויה עליו על שמו של אותו פרי, כגון: "דבש תמרים" ו"חומץ סתוניות", שאינם נקראים "דבש" סתם, או "חומץ" סתם. ונודר הימנו — מהפרי, הדין שאסור אף ביוצא הימנו כיון ששם הפרי עליו.

וחכמים חולקים על תנא קמא, הסובר שהנודר מן הסתוניות מותר בחומץ סתוניות ואסור בסתוניות עצמן, ומתירין בסתוניות ואוסרין בחומץ סתוניות.

שחכמים סוברים, שאדם הנודר מדבר שאין אוכלים אותו אלא אוכלים רק את היוצא ממנו, מותר בו ואסור ביוצא ממנו, שלא נתכוון הנודר אלא למה שדרכו לאכלו.

אבל הנודר מן התמרים, גם חכמים מודים

ג-ג א כהמשך למשנה הקודמת דנה משנתנו בנודר מפירות מסויימים, האם הוא מותר ביוצא מהם, אלא שהמשנה הקודמת עסקה בענבים ובזיתים, שליוצא מהם יש שם מיוחד: "יין" "שמץ", ואילו משנתנו עוסקת בפירות שהיוצא מהן נקראין על שמם, כגון: "דבש תמרים" וכדומה.

הנודר מן התמרים הדין הוא שמותר בדבש תמרים שלא נתכוון הנודר אלא לפרי ולא ליוצא ממנו(1).

הנודר מן הסתוניות — ענבים קשים שאינם מתבשלים, ומניחים אותם בכרם בימי החורף ועושים מהם חומץ, הדין שמותר בחומץ סתוניות(2). ואף על פי שהסתוניות עצמן אינן עומדות לאכילה אלא לחומץ, אין אומרים שהנודר מן הסתוניות כוונתו לחומץ, אלא, הואיל ואמר בנודרו

לקום החלב, שקום החלב לא נשתנה צורתו ממה שהיה בתחילה כשהיה מעורב בחלב, ולכן במקום ששם החלב עליו, אסור הוא לנודר מן החלב. מה שאין כן חומץ סתוניות שנשתנה מצורתו המקורית, ולכן אפילו ששם סתוניות עליו, סובר תנא קמא, שמותר לנודר מן הסתוניות.

עוד חילוק מחלק הר"ן בין קום לחומץ סתוניות, שבקום, הטעם ששם החלב נקרא עליו באותם מקומות שקוראים לו קום החלב, משום שנדיין תורת חלב עליו, ולכן אסור לנודר מן החלב. מה שאין כן חומץ סתוניות אינו נקרא על שם הסתוניות משום שעדיין תורת סתוניות עליו, אלא כדי להפריש בין חומץ העשוי מסתוניות לחומץ אחר.

1. כתב המחנה אפרים (הלכות נדרים סי' ל"ב), שאפילו אם נדר מתמרים "אלו" שאסור ביוצא מהן, אינו אסור בדבש תמרים, משום שנחשב לזיעה בעלמא, וכמבואר בברכות (לח, א) שזר השותה בשוגג דבש תמרים ויין תפוחים, רבי יהושע פוטר משום שנחשב לזיעה בעלמא.

2. הר"ן מביא בשם הרשב"א לבאר, מדוע דין זה אינו סותר לדין שלעיל לגבי קום החלב, שאמרו בו, שבכל מקום שנקרא קום החלב, אסור לנודר מן החלב, כיון ששם החלב עליו. ואילו כאן אמר תנא קמא, שחומץ סתוניות מותר לנודר מן הסתוניות אף על פי ששם סתוניות עליו.

ומבאר הרשב"א שחומץ סתוניות אינו דומה

שבנודר מן התמרים, כיון שדרכו לאכול וגם דרך היוצא ממנו לאכול, לכן אסור בשניהם. ואילו בנודר מן הסתווניות סובר, שכיון שאין דרכו לאכול ודרך היוצא ממנו לאכול, לכן אינו אסור אלא ביוצא ממנו.

ובא תנא קמא במשנתנו, וחולק עליו בין בתמרים ובין בסתווניות, וסובר, שביין באלו שדרכם לאכול ובין באלו שאין דרכם לאכול, הדין הוא, שאם נדר מהם, אסור בהם ומותר ביוצא מהם.

ואילו רבי יהודה בן בתירא, סובר כרבי שמעון בן אלעזר בתמרים, שהדרך לאוכלו ודרך היוצא ממנו לאוכלו, שאסור בשניהם. וחולק עליו בסתווניות וסובר שגם בהן הדין הוא שאסור בשתייהן, אפילו שאין הדרך לאוכלו ודרך היוצא ממנו לאוכלו.

וחכמים, חולקים על תנא קמא ורבי יהודה בן בתירא בסתוונית, ומתירין את הסתוונית ואוסרים את החומץ היוצא מהם, כיון שאין הדרך לאוכלו, ודרך היוצא מהן לאוכלו, כדברי רבי שמעון בן אלעזר:

מתניתין:

משנתנו מלמדת, שהנודר ממאכל מסוים, מותר במאכל דומה הנקרא באותו שם, אם יש לו שם לוואי.

הנודר מן היין, מותר ביין תפוחים כיון שיש לו שם לווי, והוא נדר מיין סתם, ויין סתם, הוא יין ענבים ולא יין תפוחים.

וכן הנודר מן השמן, מותר בשמן שומשמיין, שסתם שמן, הוא שמן זית ולא שמן שומשמיין.

שמותר בדבש תמרים ואסור בתמרים, היות והתמרים עצמם עומדים לאכילה.

גמרא:

שנינו במשנה: וחכמים מתירין.

המשמעות הפשוטה היא שחכמים באים להתיר את מה שרבי יהודה בן בתירא אסר, שהם באים להתיר את היוצא מהדבר הנודר, גם אם שם הדבר הנודר עליו.

אם כן, קשה, שדברי חכמים היינו ממש כדברי תנא קמא שאמר את אותו דין, שהנודר מן התמרים והסתווניות מותר בדבש תמרים ובחומץ סתווניות.

ומתצינן: איכא בינייהו [יש חילוק בין תנא קמא לחכמים] הוא [בדבר זה] — דתניא:

כלל זה אמר רבי שמעון בן אלעזר,

א. כל שדרכו לאכול ודרך היוצא ממנו לאכול, כגון: תמרים ודבש תמרים,

הדין הוא, שאם נדר בו, אסור גם ביוצא ממנו, ואם נודר מהיוצא ממנו, אסור בו,

ב. כל שאין דרכו לאכול, ודרך היוצא ממנו לאכול,

הדין הוא, שאם נדר בו, אין אסור אלא ביוצא ממנו, שיש לומר שלא נתכוון זה בנדרו אלא ליוצא ממנו.

ובדבר זה חולקים תנא קמא ורבי יהודה בן בתירא וחכמים במשנתנו,

שרבי שמעון בן אלעזר כברייתא סובר,

הנודר מן הדבש, מותר בדבש תמרים, שסתם דבש בלשון בני אדם, הוא דבש תמרים.

הנודר מן החומץ, מותר בחומץ סתוניות, שסתם חומץ, הוא יין שהחמיץ.

הנודר מן הכרישין (כרתי) — מין ירק הדומה לבצל, מותר בקפלוטות, שאמנם הם מין כרישין, אבל הואיל ויש להם שם בפני עצמם, אינם בכלל נדרו.

הנודר מן הירק, מותר בירקות השדה הגדלים מאליהם, מפני שהוא שם לוויי, שירקות השדה אינם נקראים "ירקות" סתם, אלא בשם לוויי שלהם "ירקות השדה", והנודר מירקות סתם, אינו מתכוון אלא לירקות הגינה⁽³⁾.

גמרא:

תניא: הנודר מן השמן —

בארץ ישראל, מותר בשמן שומשמיין ואסור בשמן זית.

כיון שבני ארץ ישראל אינם משתמשים אלא בשמן זית, וכוונת הנודר שם לאסור רק שמן זית.

ובבבל, אסור בשמן שומשמיין ומותר בשמן זית.

שבני בבל משתמשים בשמן שומשמיין ולא בשמן זית.

מקום שמסתפקין [שרגילים להשתמש] מזה ומזה, בין בשמן זית ובין בשמן שומשמיין, אסור בזה ובה.

עד כאן דברי הברייתא.

ומקשינן: מה החידוש בדברי הברייתא, שבמקום משתמשים בשני סוגי השמנים, אסור הנודר מן השמן בשניהם? פשיטא שכך הדין!?

ומתריצין: לא צריכא, הברייתא מדברת באופן דרובא מן חד מסתפקין [שרוב בני המקום משתמשים רק עם סוג אחד של שמן].

והחידוש הוא:

מהו דתימא [שהייתי אומר] איזיל בתר רובא [שנלך אחר רוב בני המקום], וכיון שרוב בני המקום משתמשים רק בסוג אחד של שמן, הייתי אומר שהתכוון לאסור רק סוג זה של שמן.

קא משמע לך, כיון שיש להתספק שמא התכוון לאסור גם את סוג השמן שהמיעוט משתמש בו, לכן הדין שאסור בשניהם, שספק איסורא לחומרא.

המשך דברי הברייתא:

3. כתב הר"ן: אבל הנודר מן היין, אסור אף ביין מבושל, ואינו דומה לירקות השדה, שירק השדה, מין אחר הוא, אבל יין רגיל ויין מבושל, שניהם ממין אחד.

ובתשובות מהר"ש הלוי (חיו"ד סל"ב) התיר

ט"ו).

בשביעית מותר בירקות הגינה ואסור בירקות השדה, כיון שלא מצוי ירקות הגינה, שאין מביאין ירקות הגינה מחוץ לארץ, לא התכוון לידור מירקות הגינה.

אבל לפי מאן דאמר מותר להביא ירק מחוץ לארץ, הדין שאסור אף בירקות הגינה.

והוינן בדברי הברייתא: **מאי טעמא דמאן דאמר שסובר שאין מביאין ירק מחוץ לארץ לארץ?**

אמר רבי ירמיה: טעמו של האוסר, משום שחושש שמא יכניס עמם לארץ, גרש מעפר חוץ לארץ הדבוק לשורשי הירקות, ויטמא את הארץ, שגזרו טומאה (4) על עפר חוץ לארץ משום ספק מת (מדור המבול, שהיו מתים בכל העולם, חוץ מארץ ישראל שלא היה שם מבול).

מתניתין:

א. הנודר מן הכרוב, אסור באיספרגוס (5) שבכלל הכרוב הוא.

אבל הנודר מן האיספרגוס מותר בכרוב שאין הכרוב כלול בשם איספרגוס.

ב. הנודר מן הגריסין — שהם פולין שנכתשו לחצאים, אסור במקפה — בתבשיל עבה של גריסים, לפי שהוא נקרא "מקפה של גריסים".

ורבי יוסי מתיר, לפי שבמקומו היו קוראים למקפה "מקפה" ולגריסין "גריסין".

הנודר מן הירק, אם נדר שלא בשנת השמיטה כי אם בשאר שני שבוע, הדין שאסור בירקות הגינה ומותר בירקות השדה, שסתם ירק הכוונה לירקות הגינה.

אבל ובשביעית — אם נדר מן הירק בשנת השמיטה, אי אפשר לומר שהתכוון לירקות הגינה, שהרי אין זורעין בשביעית, אלא ודאי התכוון לירקות השדה שגדלים מאליהן, ולכן הדין שאסור בירקות השדה, ומותר בירקות הגינה.

עד כאן דברי הברייתא.

אמר רבי אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל נג-ב לא שנו בברייתא, את הדין, שאם נדר מן הירק בשביעית מותר בירקות גינה, אלא רק במקום שאין מביאין שם ירק גינה מחוצה לארץ.

אבל במקום שמביאין שם ירק גינה מחוצה לארץ לארץ, אסור אף בירקות הגינה, כיון שרגילים שם לאכול בשביעית בין ירקות השדה ובין ירקות הגינה, אם כן ודאי שהתכוון לידור משניהם.

כתנאי, מצאנו בזה מחלוקת תנאים האם מותר להביא ירק מחוץ לארץ.

דתניא: אין מביאין ירק מן חוצה לארץ לארץ.

רבי חנניה בן גמליאל אומר: מביאין ירק מחוצה לארץ לארץ.

אם כן, לפי מאן דאמר שאסור להביא ירק מחוץ לארץ לארץ, הדין, שהנודר מן הירק

4. במסכת שבת טו, ב.
5. איספרגוס — הר"ן פירש: שהוא ירק ממיין את הכרוב. הרמב"ם פירש: שהם המים ששלקו בהם את הכרוב.